

הקבורה

מנהגים בקבורה

בקבוצה יעסקו עובדי החברה קדישא.

מנהג ארץ ישראל שקוברים את הנפטר ללא ארון כדי שהגוף יהיה מחובר לקרקע משתי סבות:

א. על שם הפסוק: "כי עפר אתה ואל עפר תשוב".

ב. על שם הפסוק: "וכיפר אדמתו עמו", החיבור של גוף הנפטר עם אדמת ארץ ישראל מכפר לנפטר.

לכן מאז ומעולם שאפו היהודים להיקבר באדמת ארץ ישראל.

מנהג טוב שאדם יהיה קבור בקבר ששיך לו.

יש חברות קדישא מסוימות שנוהגים להניח הנפטר על הקרקע ליד הקבר ומקיפים אותו 7 הקפות ואומרים תפילות שונות. מנהג זה מסור לאנשי החברה קדישא הבקיאים בנחל זה.

סדר הקבורה

הכנסת הנפטר לקבר תעשה תמיד כשרגליו מורדות ראשונה.

לאחר הכנסת הנפטר לקבר, במקרה של זכר יסירו הטלית המכסה את הנפטר. לפי שמנהג ארץ ישראל לקבור ללא טלית ואין לעשות הבדל בין המתים.

יש נוהגים כשמורידים הנפטר לקבר שהציבור יאמר 13 מידות:

יְהוָה. יְהוָה. אֵל רַחוּם וְחַנּוּן. אֶרְךְ אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת: נָצַר
חֶסֶד לְאֲלֹפִים. נִשָּׂא עֹון וּפְשַׁע וְחַטָּאָה. וְנִקָּה:

בימים שאין אומרים תחנון לא עושים הקפות ולא אומרים 13 מידות.

אסור שהעפר, שזורקים לכיסוי הנפטר, יגע בפני הנפטר שכן הדבר נחשב כביזיון לנפטר, ולכן מניחים מעל הנפטר כיסוי העשוי מלוחות אבן.

לאחר הנחת לוחות האבן נוהגים שהציבור משתתף בכיסוי הנפטר בעפר, במהלך הכיסוי נוהגים שלא להושיט מאדם לחברו את כלי החפירה מהטעם שלא יושיט אדם צרה לחברו. יש להערים עפר עד ליצירת תולית מעל הנפטר כדי שיהיה זיהוי למקום הקבר.

צידוק הדין

לאחר סתימת הגולל החזן עם האבלים יאמרו צידוק הדין, בימים שאין אומרים תחנון אין אומרים צידוק הדין:

נוסח אשכנז:

הצור תמים פָּעַלוּ כִּי כָל דָּרְכוֹ מִשְׁפָּט, אֶל אֲמוֹנָה וְאִין עֹל
צָדִיק וְיִשָּׁר הוּא. הצור תמים בְּכָל פֶּעַל, מִי יֹאמֶר לוֹ מָה
תַּפְּעַל, הַשְּׁלִיט בְּמַטָּה וּבְמַעַל, מִמִּית וּמִחַיָּה, מוֹרִיד נְשָׁאֹל
וְיַעַל. הַצּוֹר תָּמִים בְּכָל מַעֲשֵׂה, מִי יֹאמֶר לוֹ מָה תַּעֲשֶׂה,
הָאוֹמֵר וְעֹשֶׂה, חֹסֵד חֲנֻם לָנוּ תַּעֲשֶׂה, וּבִזְכוּת הַנֶּעֱקָד כָּשֶׁה,
הַקְּשִׁיבָה וְעֹשֶׂה. צָדִיק בְּכָל דָּרְכוֹ הַצּוֹר תָּמִים, אֶרְךְ אֲפִים
וּמִלָּא רַחֲמִים, חֶמֶל נָא וְחוּס נָא עַל אֲבוֹת וּבָנִים, כִּי לָךְ, אֲדוֹן,

הסליחות והרחמים. צדיק אתה יהוה להמית ולהחיות, אשר בידך פקדון כל רוחות, חלילה לך זכרוננו למחות, ויהיו נא עיניך ברחמים עלינו פקוחות, כי לך, אדון, הסליחות והרחמים. אדם אם בן שנה יחיה, או אלה שנים יחיה, מה יתרון לו, כלא היה יהיה, ברוך דין האמת, ממת ומחיה. ברוך הוא, כי אמת דינו, ומשוטט הכל בעינו, ומשלים לאדם חשבונו ודינו, והכל לשמו הודיה יתנו. ידענו יהוה כי צדק משפטך, תצדק בדברך ותזכה בשפטך, ואין להרהר אחר מדת שפטך, צדיק אתה יהוה, וישר משפטך. דין האמת, שפט צדק ואמת, ברוך דין האמת, כי כל משפטיו צדק ואמת. נפש כל חי בידך, צדק מלאה ימיך וידך, רחם על פליטת צאן ידיך, ותאמר למלאך הרף ידך.

[ויש הנוהגים לדלג על הפסוקים הראשונים ולהתחיל רק כאן:]

גדל העצה ורב העלילה, אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. להגיד כי ישר יהוה, צורי ולא עולתה בו. יהוה נתן, ויהוה לקח, יהי שם יהוה מבורך. והוא רחום וכפר עון ולא ישחית, והרבה להשיב אפן, ולא יעיר כל חמתו.

נוסח ספרד:

צדיק אתה יהוה, וישר משפטך. צדיק יהוה בכל דרכיו, וחסיד בכל מעשיו. צדקתך צדק לעולם, ותורתך אמת. משפטי יהוה אמת, צדקו יחדו. באשר דבר סלף שלטון, ומי יאמר לו מה תעשה. והוא באחד ומי ישיבנו, ונפשו אותה ויעש. קטן וגדול שם הוא, ועבד חפשי מאדניו. הן בעבדיו לא יאמין, ובמלאכיו ישים תהלה. אף כי אנוש רמה, וכן אדם תולעה. הצור תמים פועלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא. דין האמת, שפט צדק ואמת, ברוך דין האמת, כי כל משפטיו צדק ואמת. בלע הפנות לנצח, ומחה אדני יהוה (אומרים: אלהים) דמעה מעל כל פנים, וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי יהוה דבר. יחיו מתיק נבלתי יקומון, הקיצו ורננו שכני עפר כי טל אורת טלך, וארץ רפאים תפיל. והוא רחום וכפר עון ולא ישחית, והרבה להשיב אפן, ולא יעיר כל חמתו. יהוה הושיעה, הסלף יעננו כיום קראנו.

קדיש הגדול "דהוא עתיד לחדתא"

לאחר צידוק הדין אומרים קדיש הגדול "דהוא עתיד לחדתא":

בימים שאין אומרים תחנון אין אומרים קדיש הגדול במקום זה יומרו פרק תהילים, בדרך כלל פרק טז:

"מִכַּתֶּם לְדָוִד שְׁמִירָנִי אֶל כִּי-חֲסִיתִי בָךְ: אִמְרָתְךָ לַיהוָה אֲדִנִּי
אֶתָּה טוֹבָתִי בֵּל-עָלִיךָ: לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר-בְּאֶרֶץ הַסָּהַר וְאֲדִירִי כָל-
חֲפָצֶי-בָם: יִרְבּוּ עֲצָבוֹתֶם אַחֲרֵי מָה־בֵּל-אֲסִיף נִסְכֵיהֶם מִדָּם
וּבֵל-אֲשָׁא אֶת-שְׁמוֹתֶם עַל- שְׁפָתַי: יְהוָה מִנֵּת חֶלְקִי וְכוֹסִי
אֶתָּה יְתוֹמִיךָ גּוֹרְלִי: חֲבָלִים נָפְלוּ-לִי בְנִעְמִים אֶף-נִחַלְתָּ שְׁפָרָה
עָלַי: אֲבָרַךְ אֶת-יְהוָה אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי אֶף-לִילּוֹת יִסְרוּנִי כְלִיּוֹתַי
:שְׁוִיתִי יְהוָה לְנִגְדִי תָמִיד כִּי מִיִּמִּינִי בֵּל-אֲמוּט : לָכֵן שָׁמַח לְבִי
וַיִּגַּל כְּבוֹדִי אֶף-בְּשָׁרִי יִשְׁכֵּן לְבָטָח: כִּי לֹא-תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׂאוֹל
לֹא-תִתֵּן חֲסִידְךָ לְרֹאוֹת שְׁחָת: תוֹדִיעֵנִי אֲרַח חַיִּים שִׁבְעַ
שְׁמֵחוֹת אֶת-פִּנְיֶךָ נַעֲמֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:"

ולאחר מכן יומרו קדיש יתום / יהא שלמא

נוסח אשכנז:

וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אַמֵּן:
בְּעֵלְמָא דִּי בָרָא כְרַעוּתִיהּ וַיִּמְלִיךָ מַלְכוּתִיהּ בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמִיכוּן
וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב, וְאַמְרוּ אַמֵּן:
יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:
וַיִּתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלָּה
וַיִּתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא. בְּרִיךְ הוּא. בְּרִיךְ הוּא:
לְעָלְמָא (בְּעֵשִׂי"ת לְעָלְמָא לְעָלְמָא מְכָל) מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא
תְּשַׁבְּחָתָא וְנִתְחַמְתָּא דְאַמִּירָן בְּעֵלְמָא. וְאַמְרוּ אַמֵּן:
יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאַמְרוּ
אַמֵּן:
עוֹשֶׂה שְׁלוֹם (בְּעֵשִׂי"ת הַשְׁלוֹם) בְּמִרוֹסֵיוּ הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם
עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאַמְרוּ אַמֵּן:

נוסח ספרד:

וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. (אַמֵּן):
בְּעֵלְמָא דִּי בָרָא כְרַעוּתִיהּ. וַיִּמְלִיךָ מַלְכוּתִיהּ. וַיִּצְמַח פְּרֻקְנִיָּה.
וַיִּקְרַב מְשִׁיחָה. (אַמֵּן):
בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמִיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב
וְאַמְרוּ אַמֵּן. (אַמֵּן):
יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא וַיִּתְבָּרַךְ. וַיִּשְׁתַּבַּח.
וַיִּתְפָּאֵר. וַיִּתְרוֹמֵם. וַיִּתְנַשֵּׂא. וַיִּתְהַדָּר. וַיִּתְעַלָּה. וַיִּתְהַלָּל שְׁמֵהּ
דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. (אַמֵּן):

לַעֲלֹא מִן כָּל בְּרִכָּתָא. שִׁירְתָּא. תִּשְׁכַּחְתָּא וְנִחַמְתָּא. דְּאִמִּירן
בְּעֻלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן. (אמן):
יְהֵא נְשַׁלְמָא רַבָּא מִן נְשִׁמְיָא. חַיִּים וְשָׂכֵעַ וְיִשׁוּעָה וְנִחְמָה וְשִׁיזְבָּא
וְרִפּוּאָה וְגֻאָלָה וְסְלִיחָה וְכַפָּרָה וְרִיחַ וְהַצְלָה. לָנוּ וְלִכְל עֲמוּ
יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן. (אמן):
עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו. הוּא בְּרַחֲמֵיו יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ. וְעַל כָּל
עֲמוּ יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן. (אמן):

בקשת מחילה

לאחר מכן יבקשו אנשי החברה קדישא מחילה מהנפטר על פי הנוסח הידוע להם הכולל שחרור הנפטר
מכל חברה שהיה חבר בה.

תפילת השכבה

לאחר מכן אומר החזן השכבה:

נוסח ספרד -

טוב יותר ויותר מועיל לנשמת המת לומר השכבה זו בקיצור:
הַמְרַחֵם עַל כָּל בְּרִיּוֹתָיו הוּא יַחֹס וְיַחְמֹל וְיִרְחַם עַל נַפְשׁ, רוּחַ
וְנִשְׁמָה נְשָׁל (פב"פ). רוּחַ יְהוָה תְּנִיחָנוּ (לאשה - תְּנִיחָנָה) בְּגֵן
עֵדֶן:

לאדם גדול בחכמה וביראת שמים אומרים השכבה זו:
וְהַחֲכָמָה מֵאִין תִּפְצָא, וְאִי זֶה מְקוֹם בֵּינָה: אֲשֶׁרִי אָדָם מֵצָא
חֲכָמָה, וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה: מָה רַב טוֹבָךְ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאָיָךְ,
פְּעֻלַּת לַחֲוֹסִים בָּךְ, נִגְדַּד בְּנֵי אָדָם: מָה יָקָר חֲסִידְךָ אֱלֹהִים, וּבְנֵי
אָדָם בָּצַל כְּנִפְיָךְ יַחֲסִיין: יְרוּיִן מִדָּשֵׁן בֵּיתְךָ, וְנַחַל עֲדְנִיךָ תִּשְׁקֶם:
טוֹב נָשָׁם מִנְשָׁמָן טוֹב, וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הַחַיִּים: סוּף דָּבָר הַכֹּל
נִשְׁמַע, אֶת הָאֱלֹהִים יֵרָא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם:
יַעֲלִזוּ חֲסִידִים בְּכַבּוֹד, יִרְנְנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם:
מְנוּחָה נְכוֹנָה. בִּישִׁיבָה עֲלִיוֹנָה. בְּמַעַלַת קְדוּשִׁים וּטְהוּרִים.
כְּזוֹהַר הַרְקִיעַ מֵאִירִים וּמִזְהִירִים. וְחִלּוץ עֲצָמִים. וְכַפָּרַת
אֲשָׁמִים. וְהַרְחַקַת פֶּשַׁע. וְהַקְרַבַת יִשְׁעַ. וְחִמְלָה וְחִנּוּנָה. מִלִּפְנֵי
שׁוֹכֵן מְעוֹנָה. וְחוֹלְקָא טָבָא. לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁם תִּהְיֶה מְנוּחַת
וּמְחִיצַת וּישִׁיבַת נֶפֶשׁ הַשֵּׁם הַטּוֹב הַמְרוּחָם (פלוגי) רוּחַ יְהוָה
תְּנִיחָנוּ בְּגֵן עֵדֶן. דְּאִתְפָּטֵר מִן עֻלְמָא הַדִּין כְּרַעוּת אֱלֹהָא
מֵאֲרִיָּה נְשִׁמְיָא וְאַרְעָא. מְלַךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמֵיו יִרְחַם עָלָיו.
וְיַחֲמֹל עָלָיו. מְלַךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמֵיו יִסְתִּירָהוּ בְּצֵל
כְּנָפָיו וְכִסֶּתֶר אֱהָלוֹ לַחַזוֹת בְּנוֹעָם יְהוָה וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלוֹ. וּלְקַץ
הַיָּמִין יַעֲמִידָהוּ. וּמִנַּחַל עֲדְנֵיו יִשְׁקָהוּ. וְיִצְרֹר בְּצִרּוֹר הַחַיִּים
נִשְׁמָתוֹ. וְיִשִּׁים כְּבוֹד מְנוּחָתוֹ. יְהוָה הוּא נִחְלָתוֹ. וְיִלְוֶהוּ אֵלָיו

הַשְׁלוֹם וְעַל מִשְׁכָּבוֹ יִהְיֶה שְׁלוֹם. כְּדָכְתִּיב: יָבוֹא שְׁלוֹם יְנוּחוֹ עַל
מִשְׁכְּבוֹתָם. הֲלֹךְ נָכְחוֹ. הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַשּׁוֹכְכִים עִמּוֹ
בְּכָלֵל הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת. וְכֵן יִהְיֶה רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן:

הַשְׁכָּבָה לַאֲשָׁה:

אִשָּׁת חַיִּל מִי יִמָּצָא, וְרַחֵק מִפְּנִינִים מִכָּרָה: שֶׁקֶר הַחֵן וְהַכֵּל
הַיָּפִי, אִשָּׁה יִרְאֶת יְהוָה הִיא תִתְהַלֵּל: תִּנּוּ לָהּ מִפָּרִי יְדֶיהָ,
וְיִהְלֹוּהָ בְּשִׁעְרִים מִעֲשִׂיהָ:

רַחֲמָנָא דְרַחֲמָנוּתָא דִּי לִיהּ הִיא וּבְמִימָרֶיהָ אֶתְבָּרִיא וְעַלְמָיָא
עַלְמָא הָדִין וְעַלְמָא דְאֵתִי וּגְנִז בִּיהּ צִדְקָנִיּוֹת וְחִסְדָּנִיּוֹת דְּעִבְדָּן
רְעוּתֶיהָ וּבְמִימָרֶיהָ וּבִיקָרֶיהָ וּבְתוֹקָפֶיהָ יֵאמַר לְמִיעַל קְדָמוּהִי
דְּיוֹכְרָן נֶפֶשׁ הָאִשָּׁה הַכְּבוֹדָה וְהַצְנוּעָה וְהַנְּכַבְדָּת מֶרֶת (פְּלוֹנִית)
רוּחַ יְהוָה תְּנִיחָנָה בְּגֵן עֵדֶן. דְּאֶתְפָּטַרְת מִן עַלְמָא הָדִין כְּרַעוּת
אֶלְהָא מָרִיָּה שְׁמָיָא וְאַרְעָא. הַסְּלֹךְ בְּרַחֲמִיו יְחִוּס וְיַחְמוֹל עָלֶיהָ.
וְיִלְוֶהָ אֵלֶיהָ הַשְׁלוֹם וְעַל מִשְׁכָּבָהּ יִהְיֶה שְׁלוֹם. כְּדָכְתִּיב: יָבוֹא
שְׁלוֹם יְנוּחוֹ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם. הֲלֹךְ נָכְחוֹ. הוּא וְכָל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל
הַשּׁוֹכְכוֹת עִמָּהּ בְּכָלֵל הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת. וְכֵן יִהְיֶה רָצוֹן וְנֹאמַר
אָמֵן:

לְנוֹסַח אֲשַׁכְנֹז (הַנוֹסַח בַּלְשׁוֹן זָכָר, וּלְנִקְבָּהּ יוֹמֵר בַּלְשׁוֹנָה)

אֵל כֹּלָא רַחֲמִים שׁוֹכֵן בְּפָרוּחִים, הַמֵּצֵא מְנוּחָה נְכוֹנָה עַל
כְּנָפֵי הַשְּׁכִינָה, בְּמַעְלוֹת קְדוּשִׁים וּטְהוּרִים כְּזֹהֵר הָרָקִיעַ
מְזַהֲרִים, לְנִשְׁמַת פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִית [וּמְזַכִּירִים
שְׁמוֹתֵיהֶם הַמְּלָאִים שֶׁל הַנֶּפֶט וּשְׁל הוֹרִיו] שֶׁהֲלֹךְ לְעוֹלָמוֹ.
בְּעֵבֹר שְׁכָלִי נִדָּר אֶתֶּן צִדְקָה בְּעַד הַזְכָּרַת נִשְׁמָתוֹ [וְיֵשׁ
אוֹמְרִים בַּמָּקוֹם: בְּעֵבֹר שְׁאֲנוּ מִתְפַּלְלִים לְעִילּוֹי נִשְׁמָתוֹ], בְּגֵן
עֵדֶן תִּהְיֶה מְנוּחָתוֹ. לָכֵן בְּעַל הָרַחֲמִים יִסְתִּירָהוּ בְּסֶתֶר כְּנָפָיו
לְעוֹלָמִים, וְיִצְרָר בְּצִרּוֹר הַחַיִּים אֶת נִשְׁמָתוֹ, אֲדֹנִי הוּא נִחְלָתוֹ
וְיִנּוּחַ בְּשְׁלוֹם עַל מִשְׁכָּבוֹ וְנֹאמַר אָמֵן.

נִיחּוּם אֲבֵלִים

נוֹהֲגִים לֵאחֲרֵי הַקְּבוּרָה שֶׁהַגְּבֵרִים בְּלִבָּד מִסְתַּדְרִים בְּשֵׁתֵי שׁוּרוֹת וְהָאֲבֵלִים לֵאחֲרֵי חֲלִיצַת הַנְּעִלִים עוֹבְרִים בֵּין
שְׁתֵּי הַשׁוּרוֹת וְהַקֵּהֵל אוֹמֵר לֵהֶם:

"הַמָּקוֹם יִנַּחֵם אֶתְכֶם בְּתוֹךְ שָׂאֵר אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם" (מִקּוּבֵל
בְּקֵהִילוֹת אֲשַׁכְנֹז) אוֹ "מִן הַשְּׁמַיִם תִּנּוּחוּמוֹ" (מִקּוּבֵל בְּקֵהִילוֹת סְפָרַד).

יְצִיאָה מִבֵּית הָעֵלְמִי

נוֹהֲגִים שְׁלֹא חוֹזְרִים בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁבָּאוּ, לָכֵן בְּתוֹם הַלוּוִיָּהּ נוֹהֲגִים שֶׁהַקֵּהֵל חוֹזֵר בְּדֶרֶךְ שׁוֹנָה מִמְּסַלּוֹל
הַלוּוִיָּהּ.

ביציאה מבית העלמין נוטלים ידיים 3 פעמים לסירוגין על כל יד ולא ינגבו את הידיים. יש להקפיד שלא ימסרו את הנטלה מאחד לשני אל ינחו את הנטלה בכיור.

קבורה בחול המועד

בחול המועד לא חלים דני אבלות ולכן לאחר הקבורה האבלים לא יחלצו נעליהם. אבל נוהגים שהגברים מסתדרים בשתי שורות והאבלים עוברים בין שתי השורות והקהל אומר להם: "המקום ינחם אתכם..." ומנהג זה נוהג בגברים בלבד.